

**Το ψηφιακό αρχείο του Κέντρου Μελέτης και Έρευνας
του Ελληνικού Θεάτρου - Θεατρικού Μουσείου. Οι ανεκμετάλλευτοι αρχειακοί
θησαυροί και η περιπέτεια της θεατρολογικής έρευνας στην Ελλάδα της κρίσης**

Άννα Μαυρολέων*

Το Κέντρο Μελέτης και Έρευνας του Ελληνικού Θεάτρου – Θεατρικό Μουσείο (ΚΜΕΕΘ) αποτελεί το μοναδικό Θεατρικό Μουσείο της Ελλάδας και ένα πολύτιμο αρχείο διεθνώς (Μαυρολέων 2010, 253-254), για την επιστημονική και καλλιτεχνική έρευνα στο πεδίο του Θεάτρου. Η αναφορά στο ιστορικό πλαίσιο της δημιουργίας του θα μας διαφωτίσει να κατανοήσουμε την αξία του εγχειρήματος. Το 1894 ιδρύεται στην Αθήνα η Εταιρεία Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων - Μουσικών και Μεταφραστών (Ε.Ε.Θ.Σ.), ενώ το 1908 διαμορφώνεται ως πνευματικό ίδρυμα και επαγγελματικό σωματείο με επίτιμο πρόεδρο τον πρίγκιπα Νικόλαο.¹ Λίγο πριν τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο το 1938 ο ιστορικός του Θεάτρου μας Γιάννης Σιδέρης² αξιοποίησε την ιδέα του Θεόδωρου Συνοδινού, προέδρου της Ε.Ε.Θ.Σ., για ίδρυση Ελληνικού Θεατρικού Μουσείου, αναλαμβάνοντας τα καθήκοντα εφόρου, ιδιότητα την οποία διατήρησε μέχρι το θάνατό του. Παράλληλα με το συλλεκτικό του έργο, ο Σιδέρης συνέχισε την έρευνά στον τομέα της ιστοριογραφίας, της θεατρογνωσίας και της κριτικής (Χρυσόθεμις Σταματοπούλου Βασιλάκου, 2004, 295-298). Έκτοτε «κάθε μελλοντική θεατρολογική και ιστορική μελέτη θα ξεκινάει και θα διέρχεται από το έργο του Σιδέρη»³. Στην μελέτη με τον τίτλο «Ένα Θαμπό χειρόγραφο», ο Πλάτωνας Μαυρομούστακος (Μαυρομούστακος 1994, 7-47) περιγράφει την περιπέτεια της επιμέλειας και της έκδοσης των χειρογράφων του Σιδέρη. Στον πρόλογο του πρώτου εκείνου ιστορικού τόμου, ο τότε πρόεδρος του Θεατρικού Μουσείου Μανόλης Κορρές υπογράμμισε: «Πριν από ένα χρόνο το Θεατρικό μας Μουσείο γιόρτασε τα πενήντα χρόνια ζωής του. Η έκδοση της Ιστορίας του Νέου Ελληνικού Θεάτρου του Γιάννη Σιδέρη δεν πρέπει να θεωρηθεί σύμπτωση. Ήταν χρέος στην μνήμη του και προσφορά στον πολιτισμό και στην ιστορία του τόπου μας» (Γιάννης Σιδέρης, 1990). Οι μελέτες του,⁴ οι οποίες σε ένα πολύ μεγάλο μέρος έχουν εκδοθεί και αποτελούν βασική βιβλιογραφία της ιστορίας του ελληνικού θεάτρου (Παπαϊωάννου 1972), στηρίχτηκαν στα αρχεία τα οποία

---

* Δρ. Άννα Μαυρολέων, διδάσκουσα στα προγράμματα ενηλίκων δια βίου μάθησης *Ακαδημία Πλάτωνος* και *Κωστής Παλαμάς*, του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

¹ < http://www.eeths.gr/pg_company_history.php >.

² Γιάννης Σιδέρης (1898-1975). Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και για τριάντα περίπου χρόνια υπηρέτησε στη Μέση Εκπαίδευση ως φιλόλογος. Το μέγα πάθος του υπήρξε το θέατρο και η συλλογή Ιστορικού Αρχείου από τη γέννηση του νέου ελληνικού θεάτρου μέχρι την ημέρα που έφυγε από κοντά μας. Δίκαια θεωρείται ως ο σημαντικότερος ιστορικός του θεάτρου μας, ενώ η "Ιστορία" του και οι αμέτρητες μελέτες του για πρόσωπα και πράγματα του θεάτρου μας αποτελούν τις μόνες πηγές υπεύθυνης πληροφόρησης και ενημέρωσης. Το 1938 ανέλαβε να αξιοποιήσει την ιδέα του Θ. Συνοδινού, προέδρου της Ε.Ε.Θ.Σ., για ίδρυση Ελληνικού Θεατρικού Μουσείου, αναλαμβάνοντας τα καθήκοντα Εφόρου, υπευθυνότητα που διατήρησε μέχρι το θάνατό του. Παράλληλα με το συλλεκτικό έργο του συνέχισε την παραγωγή του στον τομέα της ιστοριογραφίας, της θεατρογνωσίας και της κριτικής.

³ Κώστας Γεωργουσόπουλος «Γιάννης Σιδέρης», *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, Τόμος 9, Εκδοτική Αθηνών < <http://www.greekencyclopedia.com/sideris-giannis-athina-1898-1975-p5232.html> >.

⁴ Στο λήμμα «Γιάννης Σιδέρης» μεταξύ άλλων ο Α. Σολομός αναφέρει: «Μεγάλη προσφορά στη θεατρική μας ζωή ήταν τα βιβλία και τ' αμέτρητα θεατρολογικά του δημοσιεύματα, κι άλλο τόσο η δημιουργία του θεατρικού Μουσείου (που στάθηκε ιερό του άντρο απ' τα 1938 ίσαμε το τέλος της ζωής του)». Αλέξης Σολομός, «Γιάννης Σιδέρης», *Θεατρικό Λεξικό*, Κέδρος, 1989, σ.43.

βρίσκονται στο ΚΜΕΕΘ και στην τεράστια συλλογή βιβλίων και χειρογράφων της Θεατρικής Βιβλιοθήκης, η οποία αποτελεί μία από τις σημαντικότερες εξειδικευμένες βιβλιοθήκες, πολύτιμη για την θεατρολογική έρευνα, αλλά και για την καλλιτεχνική παραγωγή.

Η ενασχόλησή μου με τις συλλογές και τα αρχεία του ΚΜΕΕΘ απορρέει από ένα διττό ενδιαφέρον: αφενός υπήρξα για δεκαεπτά έτη⁵ εργαζόμενη του φορέα στο τμήμα Μηχανογράφησης και αφετέρου, ως ερευνήτρια του θεάτρου, το ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον μου στο πεδίο της Μεθοδολογίας της Θεατρολογικής έρευνας καθώς και των Ζητημάτων Πρόσληψης Αρχαίου Δράματος, προϋπέθετε εκτενή έρευνα στα αρχεία του. Έτσι θα μπορέσω να σας δώσω μια εμπειριστατωμένη εικόνα για τα πολύτιμα για την έρευνα του θεάτρου αρχεία του ΚΜΕΕΘ. Ο στόχος της εισήγησης είναι αφενός να υπογραμμίσει την σημασία του αρχείου αυτού για την πανεπιστημιακή, αλλά και την καλλιτεχνική κοινότητα και αφετέρου να κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου μιας επικείμενης διάλυσης και καταστροφής του, διότι ο φορέας αυτός βρίσκεται από το 2011 κλειστός και ανενεργός λόγω της οικονομικής κρίσης και των προβλημάτων δυσλειτουργίας που αντιμετωπίζει.

Ο Γ. Σιδέρης «ο ιδρυτής του θεατρικού Μουσείου και ακαταπόνητος ερευνητής της ιστορίας του θεάτρου» παρουσίασε για πρώτη φορά με τρόπο συστηματικό και με επιστημονική μέθοδο το νεοελληνικό θέατρο τον 19^ο αιώνα (Walter Rouhner, 1983), αφιέρωσε τη ζωή του στη συγκέντρωση του εκθεσιακού και αρχαιακού υλικού, καθώς και στην καταγραφή της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου, στεγάζοντας την αρχική συλλογή του σε ένα διαμέρισμα που του είχε παραχωρήσει η Εταιρεία Θεατρικών Συγγραφέων. Ταξινομούσε και αρχειοθετούσε με την βοήθεια εθελοντών φίλων και μαθητών του, το αρχαιακό υλικό το οποίο αποτέλεσε αργότερα τις συλλογές του Θεατρικού Μουσείου. Την εποχή της μεταπολίτευσης, το κτήριο, όπου από το 1842 στέγαζε το Δημοτικό Γενικό Νοσοκομείο "Ελπίς" στην οδό Ακαδημίας, ανακαινίστηκε από τον αρχιτέκτονα Κίμωνα Λάσκαρη και παραχωρήθηκε στο Δήμο της Αθήνας, όπου σήμερα στεγάζεται το σημερινό Πνευματικό Κέντρο του, ενώ ο υπόγειος χώρος όπου στεγαζόταν το νεκροτομείο, μετατράπηκε έτσι ώστε να στεγάσει τη συλλογή του Σιδέρη. Το 1975 ο Σιδέρης πέθανε πριν να προλάβει τα εγκαίνια του Θεατρικού Μουσείου⁶, το οποίο ως αυτοτελές ίδρυμα Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου αυτονομήθηκε από την Εταιρεία Συγγραφέων η οποία παραχώρησε ως χρησιδάνειο τις συλλογές Σιδέρη. Ο νέος φορέας λειτούργησε με πρόεδρο τον Στάθη Σπηλιωτόπουλο,⁷ ενώ στη συνέχεια την προεδρία ανέλαβε ο Μανόλης

⁵ Έως το 2011 όπου το ΚΜΕΕΘ έκλεισε λόγω οικονομικών προβλημάτων.

⁶ Βλ. το φιλμ αρχείου που αναρτήθηκε από τα εγκαίνια του Θεατρικού Μουσείου το 1975 <http://mam.avarchive.gr/portal/digitalview.jsp?get_ac_id=2420&thid=8392>

⁷ Στάθης Σπηλιωτόπουλος (1903 – 1994). Δημοσιογράφος, λογοτέχνης, μεταφραστής και κριτικός θεάτρου. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και σενάριο-σκηνοθεσία στο πανεπιστήμιο Κολούμπια της Νέας Υόρκης. Ως δημοσιογράφος συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες, γράφοντας κυρίως κριτική θεάτρου, ενώ ταυτόχρονα μετέφρασε πάνω από 50 θεατρικά έργα Άγγλων και Αμερικανών συγγραφέων, τα οποία παρουσιάστηκαν από ελληνικούς θιάσους. Διετέλεσε αντιπρόεδρος της Εταιρείας Θεατρικών Συγγραφέων, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ένωσης Θεατρικών Κριτικών και γενικός γραμματέας του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Έργα του: Στη χώρα των φιόρδ (1935), Ιστορία της Εθνικής Τραπέζης (1949), Χορός και δράμα στη χώρα των Φαραώ και στη Γη Χαναάν (1963), Το θέατρο όπως το έζησα (1965),

Κορρές⁸ έως τον θάνατό του το 1998, οπότε ανέλαβε ο Κωστής Λειβαδέας,⁹ ακολούθησε ο Κώστας Ασημακόπουλος¹⁰ έως το 2003. Από τότε έως σήμερα πρόεδρος είναι ο Κώστας Γεωργουσόπουλος¹¹. Το Θεατρικό Μουσείο το 1996 μετονομάστηκε με απόφαση της γενικής συνέλευσης των μελών του σε «Κέντρο Μελέτης και Έρευνας του Ελληνικού Θεάτρου – Θεατρικό Μουσείο» (με ακρωνύμιο το ΚΜΕΕΘ - ΘΜ)¹². Ως ανεξάρτητο σωματείο πια το ΚΜΕΕΘ λειτουργούσε σε 4 τομείς:¹³

1. Εκθεσιακός Χώρος
2. Αρχεία
3. Μηχανογράφηση - Βάσεις Δεδομένων – ψηφιοποιημένες συλλογές
4. Βιβλιοθήκη

Το 1991 ενταγμένο στα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ) επιδοτήθηκε, ώστε να αρχειοθετήσει σε ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων τον αρχειακό του πλούτο και ίδρυσε το τμήμα Μηχανογράφησης στο οποίο είχα την τύχη να εργάζομαι από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας του. Ο στόχος ήταν η καταχώρηση των αρχείων σε βάσεις δεδομένων, οι οποίες θα παρείχαν στον επισκέπτη και ερευνητή την δυνατότητα χρήσης μίας ηλεκτρονικής τράπεζας θεατρολογικών πληροφοριών, με στόχο την άντληση επεξεργασμένων και τεκμηριωμένων ιστορικών στοιχείων γύρω από το θεατρικό γίνεσθαι των ελληνικών θιάσων στην Ελλάδα και το εξωτερικό, καθώς και ξένων θιάσων που

Το βιβλίο του μικρού μου φίλου (1966), Το παιδί με το λυχνάρι, Ο Πρωτόκλητος (θεατρικό) κ.ά. Μετέφρασε, επίσης, τα Άπαντα του Όσκαρ Γουάιλντ.

⁸ Μανόλης Κορρές (1922-1998) θεατρικός συγγραφέας Διετέλεσε γενικός γραμματέας και πρόεδρος της «Εταιρίας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων», γενικός γραμματέας και μέλος του Δ.Σ. του Εθνικού Θεάτρου. Πρόεδρος του Δ.Σ. της ΡΕΞ Α.Ε., ενώ ήταν πρόεδρος και αντιπρόεδρος σε έναν μεγάλο αριθμό επιτροπών που ασχολούνταν με πολιτιστικά θέματα στην Ελλάδα. Από το 1976 ως το θάνατό του υπήρξε πρόεδρος του Δ.Σ. του Θεατρικού Μουσείου, ασκώντας ταυτόχρονα και τις αρμοδιότητες του γενικού διευθυντού. Έχει τιμηθεί με το Βραβείο Ροντήρη για την προσφορά του στο Ελληνικό Θέατρο και από την Ε.Ε.Θ.Σ. για το έργο του στο ΚΜΕΕΘ – Θεατρικό Μουσείο.

⁹ Κωστής Λειβαδέας (1923-2005) ηθοποιός, σκηνοθέτης, θιασάρχης, μεταφραστής, δάσκαλος υποκριτικής τέχνης, για πολλά χρόνια διευθυντής της δραματικής σχολής του Ωδείου Αθηνών, και πρόεδρος του ΚΜΕΕΘ – Θεατρικό Μουσείο για ένα σύντομο διάστημα. Εργάστηκε για αρκετά χρόνια και στον χώρο της τηλεόρασης, ήταν μέλος του Σωματείου Ελλήνων Ηθοποιών, της Πανελλήνιας Ένωσης Ελευθέρου Θεάτρου, της Εταιρίας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων και συνεργάστηκε με πανεπιστημιακές σχολές στο εξωτερικό (1967-1986) σκηνοθετώντας παραστάσεις αρχαίου δράματος, μεταξύ των οποίων την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή στο Workshop Theatre του Leeds το 1980 και τη *Λυσιστράτη* του Αριστοφάνη στο Arts Theatre στο Cambridge το 1986.

¹⁰ Κώστας Ασημακόπουλος, σκηνοθέτης και θεατρικός συγγραφέας. Έργα του είναι: *Ο Βασιλιάς και το άγαλμα*, *Η Αλτάνα της Πάργας*, που βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών, *Η γενιά των αιχμαλώτων*, *Του Ιεροού Λόχου*. Έχει τιμηθεί ιδιαίτερα από τη Γαλλική Ακαδημία με το Βραβείο «Arts Sciences et Lettres». Διετέλεσε πρόεδρος του ΚΜΕΕΘ – Θεατρικού Μουσείου. Είναι μέλος της Εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών, της Εταιρίας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων, της Ένωσης Κριτικών Κινηματογράφου, της Ταινιοθήκης της Ελλάδος.

¹¹ Κώστας Γεωργουσόπουλος, μεταφραστής, κριτικός θεάτρου, διευθυντής της Δραματικής σχολής του Εθνικού Θεάτρου, επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από το 1990 διδάσκει ως Επιστημονικός Συνεργάτης του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών. Έχει διατελέσει μέλος, αλλά και Πρόεδρος του Δ.Σ. του Εθνικού Θεάτρου και επί μία εικοσαετία Πρόεδρος της Επιτροπής Επιχορηγήσεων Θεάτρου του Υπουργείου Πολιτισμού. Μέλος της "Εταιρείας Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων" και από τον Νοέμβριο του 2003 Πρόεδρος του Δ.Σ. του Κέντρου Μελέτης & Έρευνας του Ελληνικού Θεάτρου - Θεατρικού Μουσείου.

¹² Hellenic Centre of Theatrical Research – Theatre Museum.

¹³ Βλ. οδηγό επισκεπτών του ΚΜΕΕΘ.

περιόδευσαν στην Ελλάδα. Τα πρώτα χρόνια το τμήμα της Μηχανογράφησης απασχολήθηκε αποκλειστικά με την αρχειοθέτηση των στοιχείων που αντλούσε από το πρωτογενές υλικό των θεατρικών προγραμμάτων, δίνοντας προτεραιότητα στο παλαιότερο υλικό του 19^{ου} αιώνα και στην πρόσφατη θεατρική παραγωγή, ώστε αφενός να τροφοδοτηθεί η βάση με ιστορικά στοιχεία που ενδιέφεραν την θεατρολογική έρευνα και αφετέρου με στοιχεία που αφορούσαν τις σύγχρονες τάσεις, έτσι ώστε να μπορεί η βάση δεδομένων να καλύψει το ερευνητικό ενδιαφέρον για πρόσωπα και για θέματα του σύγχρονου θεάτρου (Μαυρολέων, 2010).

Τα τελευταία χρόνια το ΚΜΕΕΘ προχώρησε στην υλοποίηση του προγράμματος «Τεκμηρίωση, ψηφιοποίηση και προβολή της ιστορίας και της σύγχρονης παραγωγής του ελληνικού θεάτρου» στο πλαίσιο του μέτρου 3.1 Τεκμηρίωση, Αξιοποίηση και Ανάδειξη του Ελληνικού Πολιτισμού του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Κοινωνία της Πληροφορίας». Έτσι πέρα από την ψηφιοποίηση 26.915 τεκμηρίων δηλ. προγραμμάτων, αφισών, φωτογραφιών, χειρογράφων και 1.000 ωρών οπτικοακουστικού υλικού, ο φορέας είχε την δυνατότητα να διαθέτει από την ιστοσελίδα του το ψηφιοποιημένο αρχείο προσβάσιμο από όλους τους χρήστες του διαδικτύου. Ενδεικτικά ψηφιοποιήθηκαν τα αρχεία:

- Προγράμματα των θιάσων του 19^{ου} αιώνα και αρχών 20^{ου} (όπως οι θίασοι των: Δημοσθένη Αλεξιάδη, Αικατερίνης Βερόνη, Ευτύχιου Βονασέρα, Δημητρίου Κοτοπούλη, Νικολάου Λεκατσά, Σοφίας Νέρη, Ευάγγελου Παντόπουλου, Ευαγγελία Πρασκευοπούλου, Παντελή Σούτσα, Διονυσίου Ταβουλάρη, Αντώνη Τασόγλου, Μαρίκας Κοτοπούλη, Κυβέλης Αδριανού, Βασιλικού θεάτρου (1901-1909), αλλά και σημαντικών θιάσων του 20^{ου} αιώνα όπως του Αμφιθεάτρου, του Λαϊκού θεάτρου του Κατράκη, του Πειραιϊκού θεάτρου του Δημήτρη Ροντήρη, της Νέας σκηνής του Κωστή Λειβαδέα και πολλών άλλων. Σε κάθε τεκμήριο υπήρχε αναφορά στα στοιχεία ταυτότητας της παράστασης, όπως ονόματα ηθοποιών συντελεστών, συγγραφέων – μεταφραστών και τίτλοι έργων.
- Το σύνολο του αρχείου αφισών των παραστάσεων αρχαίου δράματος που διέθετε το ΚΜΕΕΘ.
- Το σύνολο των φωτογραφιών που αναφέρονται σε παραστάσεις αρχαίου δράματος.
- Ψηφιοποιήθηκαν βιντεοσκοπημένες παραστάσεις.
- Αναρτήθηκαν στην ιστοσελίδα του ΚΜΕΕΘ οι εκπαιδευτικές εφαρμογές «Αντιγόνη» και «Ορνιθες», οι οποίες απευθύνονταν σε καθηγητές και μαθητές κυρίως της μέσης εκπαίδευσης για την καλύτερη διδασκαλία του αρχαίου δράματος. Το υλικό αυτό συνδύαζε το κείμενο των μεταφράσεων των έργων με αποσπάσματα από βιντεοσκοπημένες παραστάσεις, όπου είχαν χρησιμοποιηθεί τα κείμενα, φωτογραφικό υλικό, πληροφορίες για τους συντελεστές και τους ηθοποιούς καθώς και συνεντεύξεις τους, όπου αναφέρονταν στον τρόπο προσέγγισης του αρχαίου δράματος. Για επιπλέον μελέτη είχαν αναρτηθεί σχετικές θεατρολογικές μελέτες και βιβλιογραφία.
- Ο κάθε χρήστης είχε την δυνατότητα της περιήγησης, της εικονικής ξενάγησης στον εκθεσιακό χώρο.
- Τέλος υπήρχε η δυνατότητα αναζητήσεων μέσω ενός «θησαυρού» με βάση όνομα προσώπου ή τίτλου έργου, εντός του πεδίου που όριζε το σύνολο των ψηφιοποιημένων τεκμηρίων. Για όσα τεκμήρια διέθετε το Κέντρο, αλλά δεν ήταν αναρτημένα στο internet ενημέρωνε τον χρήστη ότι θα έπρεπε να τα αναζητήσει στο πρωτογενές αρχείο.

Το παράπλευρο με το πρωτογενές αρχείο που δημιουργήθηκε έδινε την δυνατότητα επέκτασης της έρευνας μέσα από τις αναλυτικές πληροφορίες που καταγράφηκαν στις βάσεις δεδομένων. Ο ερευνητής είχε στην διάθεση του σε ελάχιστο χρόνο και με μηδενικά έξοδα, χωρίς να χρειαστεί να μετακινηθεί από το γραφείο του, άμεση επαφή μέσω των ψηφιακών τεκμηρίων με ένα εξαιρετικώς σπάνιο θεατρικό υλικό. Είχε, δεν έχει, διότι η ιστοσελίδα του ΚΜΕΕΘ διαγράφηκε από το διαδίκτυο εδώ και τρία χρόνια και παρά το ότι ο σχεδιασμός της δεν ήταν φιλικός στον χρήστη η απουσία αυτού του αρχείου δημιουργεί κενά στην θεατρολογική έρευνα.

Μια συνοπτική περιγραφή του αρχειακού πλούτου νομίζω ότι θα δώσει μια πρώτη εικόνα για τον αποκλεισμό τον οποίο βιώνει η επιστήμη του θεάτρου από το 2011, όπου οι πόρτες του ΚΜΕΕΘ – Θεατρικού Μουσείου έκλεισαν για ερευνητές και επισκέπτες.

1. Ο εκθεσιακός χώρος περιελάμβανε:

- Φωτογραφίες ηθοποιών.
- Φωτογραφίες παραστάσεων.
- Προσωπικά αντικείμενα ηθοποιών, συγγραφέων, σκηνοθετών.
- Σκηνογραφικές μακέτες.
- Σχέδια θεατρικών κοστούμιών.
- Πίνακες ζωγραφικής προσωπογραφιών και προτομές σημαντικών προσωπικοτήτων του ελληνικού θεάτρου.
- Κοστούμια Αρχαίου Δράματος.
- Κοστούμια Μουσικού Θεάτρου.
- Σκηνικά αντικείμενα παραστάσεων.
- Μάσκες των Δελφικών Γιορτών του 1927.

Η κατανομή του εκθεσιακού χώρου περιοριζόταν σε 5 θεματικές ενότητες:

- I. Αίθουσα Αρχαίου Δράματος & χώρος αφιερωμένος στον Κάρολο Κουν.
- II. Αίθουσα Μουσικού θεάτρου, έκθεση σκηνογραφικών και ενδυματολογικών μακετών.
- III. Έκθεση αφισών και προγραμμάτων 19^{ου} αιώνα.
- IV. Γωνιά παιδικού θεάτρου & Καραγκιόζη.
- V. Αίθουσα Νεοελληνικού Θεάτρου και Καμαρινιών των εξής ηθοποιών:

1. Κυβέλης Αδριανού
2. Κατερίνας Ανδρεάδη
3. Βασίλη Αργυρόπουλου-Γιώτας Λάσκαρη
4. Αιμίλιου Βεάκη
5. Σοφίας Βέμπο
6. Αλίκης Βουγιουκλάκη
7. Μαρίας Κάλλας
8. Τζένης Καρέζη
9. Μάνου Κατράκη
10. Μαρίκας Κοτοπούλη
11. Έλλης Λαμπέτη
12. Βασίλη Λογοθετίδη
13. Μελίνας Μερκούρη
14. Δημήτρη Μυράτ

15. Χριστόφορου Νέζερ
16. Κατίνας Παζινού – Αλέξη Μινωτή
17. Ελένης Παπαδάκη
18. Δημήτρη Χόρν

2. **Οι συλλογές του αρχειακού** υλικού αφορούν το επαγγελματικό, ερασιτεχνικό, μαθητικό, φοιτητικό, παιδικό θέατρο, ελληνικούς αλλά και ξένους θιάσους, φεστιβάλ εγχώρια και διεθνή, συνέδρια καλλιτεχνικού αλλά και ακαδημαϊκού ενδιαφέροντος. Τα αρχεία αυτά αποτελούν τεκμήρια παράστασης θεατρικών έργων όλων των φάσεων της παγκόσμιας ιστορίας θεάτρου.

Έργα από το:

- Αρχαίο ελληνικό δράμα
- Ρωμαϊκό θέατρο
- Επτανησιακό – Κρητικό θέατρο
- Αναγεννησιακό θέατρο
- Αγγλικό
- Γαλλικό
- Ιταλικό
- Ισπανικό
- Γερμανικό
- Ρώσικο θέατρο
- Θέατρο Σκανδιναβικών Χωρών
- Αμερικάνικό θέατρο
- Θέατρο Άπω Ανατολής
- Λυρικό θέατρο: Μελόδραμα - Όπερα
- Νεοελληνικό θέατρο:
  - Δράματα
  - Ηθογραφίες
  - Κωμειδύλλια
  - Οπερέτες
  - Επιθεώρηση
  - Καραγκιόζης
  - Κουκλοθέατρο Χοροθέατρο
  - Σύγχρονες τάσεις

3. Το **Αρχειακό Υλικό** είναι ταξινομημένο ως εξής:

- Αρχείο θεατρικών προγραμμάτων
- Αρχείο θεατρικών αφισών
- Αρχείο φωτογραφιών
- Οπτικοακουστικό αρχείο:
  - Αρχείο βιντεοσκοπημένων παραστάσεων
  - Αρχείο ραδιοφωνικών – τηλεοπτικών εκπομπών
  - Ηχητικό αρχείο παραστάσεων

Το αρχείο του Θεατρικού Μουσείου έχει μια μέγιστη δυνατότητα. Έχει αρχειοθετημένη το σύνολο της θεατρικής παραγωγής, χωρίς καμία απολύτως διάκριση στα είδη θεάτρου, στους θιάσους ή στα πρόσωπα. Η ενότητα των θεατρικών ειδών, η χρονική

συνέχεια του αρχείου, η πληρότητα των θιάσων, και η πολυμορφία των αρχείων, αποτελεί μια εξαιρετικά σπάνια περίπτωση εθνικού μουσείου θεάτρου. Συνήθως τα περισσότερα θεατρικά Μουσεία του εξωτερικού αφορούν συλλογές και αρχεία μεμονωμένων θιάσων (Ασημακόπουλος 2014, 261-264). Το ΚΜΕΕΘ είχε την δυνατότητα να ενοποιήσει τις συλλογές και τα αρχεία του, καταρχάς για λόγους απολύτως ερευνητικούς. Το αρχειακό υλικό που συγκεντρώνεται από μία παράσταση (αφίσα, πρόγραμμα, κριτικές από τον τύπο, μελέτες φωτογραφίες, βίντεο, μακέτα σκηνικού – κοστουμιών, βιβλίο σκηνής κ.α.) μπορεί να μην έχει την δυνατότητα να αναπαραγάγει το ανεπανάληπτο γεγονός της παράστασης, αλλά ενισχύει και τεκμηριώνει την μελέτη του ερευνητή θεατρολόγου – ιστορικού, φοιτητή, καλλιτέχνη, να προσεγγίσει το εκάστοτε σκηνικό εγχείρημα. Επίσης η δυνατότητα αυτή μπορεί να αναπτυχθεί σύμφωνα με τις σύγχρονες τάσεις της διεθνούς Μουσειολογίας, ώστε το ίδιο τεκμήριο αρχειοθέτησης το οποίο αποτελεί αρχειακό υλικό προς έρευνα να αποτελεί μέρος της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου.

Από το 1995 όπου οι βάσεις δεδομένων μπόρεσαν να αποδελτιώσουν ικανό αριθμό τεκμηρίων το τμήμα μηχανογράφησης διέθεσε το αρχειοθετημένο υλικό του στην έρευνα των Θεατρολογικών τμημάτων που εκείνη την εποχή άρχισαν να ευδοκίμουν στο ελληνικό πανεπιστήμιο. Το μηχανογραφημένο αρχείο, μέσω ενός προγράμματος ειδικά σχεδιασμένο για τις ανάγκες του ΚΜΕΕΘ και με την δυνατότητα επέκτασης και προσαρμογής στις ανάγκες των ερευνητών. Ήταν σε θέση να εντοπίσει στοιχεία που αφορούσαν την δραστηριότητα των προσώπων, των έργων και των παραστάσεων του ελληνικού θεάτρου. Ακόμα και αν δεν ήταν γνωστή επαρκώς η ιδιότητα ενός προσώπου (σκηνοθέτης, μεταφραστής, σκηνογράφος, συγγραφέας ηθοποιός κ.ο.κ). Το πρόγραμμα το οποίο ξεκίνησε την πρώτη περίοδο να λειτουργεί σε περιβάλλον Unix και στη συνέχεια αναπροσαρμόστηκε και αναβαθμίστηκε για να λειτουργεί σε περιβάλλον Windows, μέσα από την διαδικασία μιας τρίπτυχης λειτουργίας καταχώρησης – αναζήτησης – εντοπισμού, με έναν ελαφρώς περίπλοκο χειρισμό παρείχε τις ιδιότητες με τις οποίες εμφανίζεται το συγκεκριμένο πρόσωπο στην ιστορία του ελληνικού θεάτρου απεριθωρώντας τις παραστάσεις στις οποίες συμμετείχε ανά ιδιότητα. Στη συνέχεια ο ερευνητής θα μπορούσε να αντλήσει αναλυτικές πληροφορίες για την κάθε μια από τις παραστάσεις, ξεκινώντας από τα στοιχεία ταυτότητας της παράστασης, όπως την διάκριση σε σχέση με το αν η παράσταση ήταν επαγγελματική, ερασιτεχνική, μαθητική, έκτακτη- επετειακή, την μορφή της παράστασης ως προς το θεατρικό είδος δηλ. παράσταση πρόζας, αρχαίου θεάτρου, μιούζικαλ, επιθεώρησης, κωμειδυλλίου, όπερας, οπερέτας, κλπ. Επιπλέον καταγραφόταν η έναρξη και η λήξη της παράστασης. Όλα αυτά τα πεδία είχαν την δυνατότητα αναζήτησης. Οπότε θα μπορούσε κανείς από αυτή τη βάση να ενημερωθεί για το πόσες και ποιες επιθεωρήσεις παίχτηκαν για παράδειγμα στην ελληνική σκηνή κάποια συγκεκριμένη σαιζόν, χρονιά, χρονική περίοδο. Η κάθε «καρτέλα» παράστασης έφερε μαζί της τέσσερα πεδία:

- το πεδίο *θεατρικού έργου*, όπου μπορούσε να εντοπιστεί η εργογραφία των προσώπων, καθώς και οι μεταφράσεις, διασκευές, αποδόσεις των κειμένων.
- το πεδίο *των συντελεστών*, όπου μπορούσε να εντοπιστεί το κάθε πρόσωπο με την ιδιότητα που εμφανιζόταν στα θεατρικά προγράμματα, όπως σκηνοθέτης, σκηνογράφος, χορογράφος κλπ.
- το πεδίο *της διανομής των ρόλων*, όπου μπορούσε να εντοπίσει τους ηθοποιούς και τους ρόλους που ερμήνευσαν. Επίσης έδινε την δυνατότητα εντοπισμού των ρόλων

που ερμήνευσε ένας ηθοποιός, αλλά και τους ηθοποιούς που ερμήνευσαν έναν συγκεκριμένο ρόλο.

- το πεδίο υλικών αρχείου, στο οποίο καταγράψαμε και ψηφιοποιούσαμε τις εικόνες των «υλικών» μιας παράστασης. Δηλαδή τις ψηφιοποιημένες εικόνες των: προγραμμάτων, αφισών, φωτογραφιών, κοστουμιών, dvd, αποκομμάτων από τον τύπο (αναγγελίες, κριτικές, συνεντεύξεις).

Το τελικό στάδιο, το οποίο με την παύση της λειτουργίας του ΚΜΕΕΘ δεν πρόλαβε να αρχίσει καν, αφορούσε την πλήρη ενοποίηση των βάσεων δεδομένων του μηχανογραφημένου αρχείου με τις βάσεις δεδομένων της θεατρικής βιβλιοθήκης. Ο κατάλογος της βιβλιοθήκης είχε μηχανογραφηθεί, ώστε να έχουν οι αναγνώστες της την δυνατότητα να αναζητούν μόνοι τους, από τερματικούς σταθμούς, τις θέσεις των βιβλίων τα οποία ήθελαν να μελετήσουν. Η καταχώρηση των βιβλίων είχε γίνει σε ένα εξειδικευμένο βιβλιοθηκονομικό πρόγραμμα το EQUILIBRIUM-LIBRETTO το οποίο ανταποκρινόταν στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής γλώσσας, ήταν πολυτονικό και κάλυπτε τις περισσότερες βασικές, λειτουργίες, σύμφωνα με τις διεθνείς προδιαγραφές προϊόντων σχεσιακής λογικής. Η οικονομική κρίση της χώρας σταμάτησε και το έργο της βιβλιοθήκης την στιγμή που θα περνούσε στην φάση της ψηφιοποίησης των θεατρικών έργων (χειρόγραφα, δακτυλογραφημένα ή τυπωμένα) καθώς και των θεατρολογικών μελετών που αναφέρονταν στο εκάστοτε έργο και παράσταση. Παρεμπιπτόντως να αναφέρουμε ότι η Θεατρική Βιβλιοθήκη (Σταματοπούλου Βασιλάκου, 2007) είναι μοναδική στο είδος της, διότι απαρτίζεται από χιλιάδες τόμους για το ελληνικό και ξένο θέατρο, τα οποία χρονολογούνται από το 1736 και εκατοντάδες χειρόγραφα από το 1860. Αναλυτικότερα περιλαμβάνει:

- Θεατρικά έργα που έχουν εκδοθεί
- Χειρόγραφα θεατρικά έργα
- Δακτυλογραφημένα θεατρικά έργα
- Εκδόσεις ελληνικές και ξένες θεατρολογικών μελετών
- Αρχείο αποκομμάτων εφημερίδων από τον 19^ο αιώνα έως σήμερα
- Περιοδικά θεατρολογικά – επιστημονικά – καλλιτεχνικά
- Θεατρικά λευκώματα
- Εκδόσεις γενικότερου καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος

Παρά το ότι αρχειοθετήθηκε το 60% των θεατρικών προγραμμάτων, δίνοντας προτεραιότητα στο θέατρο πρόζας του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα έως τον μεσοπόλεμο, οι ψηφιοποιημένες συλλογές του ΚΜΕΕΘ είχαν την δυνατότητα να επεκτείνουν την έρευνα πέρα από τα πλαίσια της καταγραφής των στοιχείων.

- Μπορούσαμε με ακρίβεια 90% να χρονολογήσουμε ένα πρόγραμμα ή μία αφίσα στα οποία δεν αναγραφόταν έτος.
- Να προσδιορίσουμε τον τόπο διεξαγωγής της παράστασης.
- Να εντοπίσουμε ταυτοπροσωπίες και να διευκρινίσουμε τις καταγραφές δραστηριοτήτων ατόμων τα οποία εμφανίζονταν με το ίδιο όνομα και επίθετο.
- Να διερευνήσουμε μέσα από τα πρόσωπα των θεατρικών έργων διασκευές ή αλλαγές τίτλων.

- Να αναγνωρίσουμε πρόσωπα σε φωτογραφίες παραστάσεων παλαιών αρχείων που παραδίδονταν στο ΚΜΕΕΘ και οι οποίες δεν συνοδεύονταν από διευκρινιστικές λεζάντες.
- Τα εργαλεία ανεύρεσης μπορούσαν πέρα από τις απλές δυνατότητες μέσω σχετικώς πολύπλοκων διαδικασιών να απαντήσουν σε σύνθετα προβλήματα συνδυάζοντας δεδομένα.
- Επίσης βοηθήσαμε σκηνοθέτες και θιασάρχες που αναζητούσαν έργα με βάση το είδος τους (κωμωδία – δράμα ελληνικό ή ξένο) και τον αριθμό γυναικών και ανδρών που διέθετε ο θίασος. (Το αναφέρω διότι μας είχε κάνει εντύπωση ο μεγάλος αριθμός σκηνοθετών που μας έθετε αυτό το ερώτημα, όταν έγινε γνωστό ότι η βάση μπορούσε να διερευνήσει τέτοια στοιχεία).
- Τροφοδοτούσαμε με ερευνητικό υλικό και τα 4 θεατρολογικά τμήματα καθώς επίσης και κάθε ερευνητή ο οποίος εκπονούσε εργασία με επιστημονικό πεδίο το θέατρο οποιουδήποτε επιπέδου (προπτυχιακό – μεταπτυχιακό – διδακτορικό – μεταδιδακτορικό) (Βασιλάκου Σταματοπούλου, 2001).
- Ξεναγούσαμε σχολεία που επέλεγαν το Θεατρικό Μουσείο για εκπαιδευτικές εκδρομές.
- Τα αρχεία του ΚΜΕΕΘ τροφοδοτούσαν με πληροφορίες και υλικό όλες τις θεατρολογικές, αλλά και γενικότερου εύρους μελέτες για την τέχνη και τις επιρροές της.

Από το 2011 το Κέντρο σταμάτησε να συλλέγει υλικό, δεν τροφοδοτεί καμία έρευνα πλέον, δεν ανοίγει τις πόρτες του στους επισκέπτες και τα σχολεία. Έπαυσε ακόμα και των θεσμό των βραβείων Κοτοπούλη κατά τον οποίο απένεμε βραβεία και τιμητικές διακρίσεις στους ανθρώπους του Θεάτρου ανά διετία. Το αρχείο του Κέντρου Μελέτης και Έρευνας του Ελληνικού Θεάτρου αποτελεί ένα μεγάλο κομμάτι της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Δεν υπάρχει καμία θεατρολογική μελέτη αλλά και έκδοση με θέμα το θέατρο που να μην έχει ως βιβλιογραφική αναφορά τα αρχεία ή την βιβλιοθήκη του ΚΜΕΕΘ *«Χωρίς το υλικό που διαθέτει δεν είναι δυνατόν να συνταχθεί διδακτορικό, θεατρική πραγματεία, ιστορικό άρθρο περί θεάτρου, δημοσιογραφική έρευνα και θεατρικό πρόγραμμα»* (Κώστας Γεωργουσόπουλος, 1999, 153). Επίσης και τα θεατρικά προγράμματα που τύπωναν οι θίασοι για τις παραγωγές τους περιελάμβαναν υλικό των αρχείων.

Η προσφορά του στην έρευνα ήταν πολύ μεγάλη δεν του άξιζε τέτοια άδοξη τύχη. Κλειστό τρία χρόνια τώρα σαπίζουν τα αρχεία του, παρά τις μακροχρόνιες και επανειλημμένες εκκλήσεις προς το Υπουργείο Πολιτισμού με πιο πρόσφατη την Παγκόσμια Ημέρα θεάτρου τον περασμένο Μάρτη (27/3/2014) το μοναδικό Θεατρικό Μουσείο της χώρας που γέννησε το Θέατρο, είναι κλειστό. Η συλλογή άντεξε τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, την Δικτατορία, εδραιώθηκε ως Μουσείο το 1976 την εποχή της μεταπολίτευσης, για να κλείσει 33 χρόνια. Το ΚΜΕΕΘ δεν αποτελεί ένα μεγάλο φορέα που απαιτεί υψηλές επιδοτήσεις και μεγάλα κονδύλια. Λειτουργούσε με πολλά προβλήματα τόσο λειτουργικά και δομικά, όσο και θεσμικά. Όμως με 3 αιώνων θεατρικό μουσειακό υλικό εκτεθειμένο στο υγρό και ακατάλληλο υπόγειο του Πνευματικού Κέντρου του Δήμου της Αθήνας και χιλιάδες τόμους θεατρικών βιβλίων στοιβαγμένων σε μισθωμένο οίκημα στα Πατήσια (οδός Καραμανλάκη 7), προσπαθούσε να επιβιώσει κάτω από την αναληψία και την αδιαφορία των κρατικών μηχανισμών και την διοικητική του αμηχανία να ανταπεξέλθει στην νέα εποχή. Παραγκωνίστηκε ως μια πολύτιμη μεν, αλλά «αποθήκη» δε, θεατρικών αρχείων παραπεταμένη και υποτιμημένη ακόμα και από τους ανθρώπους του θεάτρου. Η συλλογή Σιδέρη κινδυνεύει να πεταχτεί στα σκουπίδια. Ήδη η εμφάνιση κατσαρίδων, ποντικών, τερμιτών, η εγκατάσταση μίας γάτας η οποία μπήκε από

κάποια τρύπα του κτηρίου και η οποία εγκατέστησε τα πέντε γατάκια της πίσω από τα ντοσιέ των αρχείων, όζυνε στο έπακρο τα προβλήματα διότι γέμισε ο χώρος με ψύλλους οι οποίοι καταστρέφουν χαρτιά και υφάσματα¹⁴. Όμως θα πρέπει η θεατρική κοινότητα να αντιδράσει, διότι η καταστροφή που υφίσταται το ΚΜΕΕΘ από την αδιαφορία και την εγκατάλειψη θα είναι μεγάλη. Η θεατρική ιστορία του τόπου μας συνδεδεμένη με την πολιτική και κοινωνική ιστορία του θα πρέπει επειγόντως να διασωθεί.

Βιβλιογραφία

- Ασημακόπουλος Κώστας: «Θεατρικό Μουσείο, μια ντροπή της πατρίδας». *Νέα Ευθύνη*, τχ. 22 (Μάρτιος/Απρίλιος 2014): 261-261.
- Γεωργουσόπουλος Κώστας: «Γιάννης Σιδέρης». *Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, Τόμος 9. Εκδοτική Αθηνών (1990).
- Γεωργουσόπουλος Κώστας: «Κέντρο Μελέτης και Έρευνας του Ελληνικού Θεάτρου – Θεατρικό Μουσείο». *Εθνική Πολιτική για το Θέατρο*. Υπουργείο Πολιτισμού Διεύθυνση Καλών Τεχνών (1999).
- Μαυρολέων Άννα: *Η Έρευνα στο Θέατρο – Ζητήματα Μεθοδολογίας*. Ι. Σιδέρης (2010).
- Μαυρομούστακος Πλάτων: Ένα θαμπό χειρόγραφο. Καστανιώτης (1994).
- Παπαϊωάννου Λίνα: «Βιβλιογραφία (επιλογή) των εργασιών του Γιάννη Σιδέρη για την Ιστορία του Νέου Ελληνικού Θεάτρου και για το Θεατρικό Μουσείο». *Η Ιστορία του Νεοελληνικού Θεάτρου και το Θεατρικό Μουσείο*. Καλλιτεχνικό Πνευματικό Κέντρο Ωρα (1972): 41-60.
- Σιδέρης Γιάννης: *Ιστορία του Νέου Ελληνικού Θεάτρου 1794-1944*. Επιμέλεια Πλάτων Μαυρομούστακος. Τόμοι 1^{ος}, 2^{ος} Α-Β. Καστανιώτης (1990-1999-2000).
- Σταματοπούλου Βασιλάκου Χρυσόθεμις (επιμέλεια): *Δέκα Χρόνια τμήμα Θεατρικών Σπουδών*. Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ergo (2001).
- Σταματοπούλου Βασιλάκου Χρυσόθεμις: «Το νεοελληνικό Θέατρο από το θάνατο του Γιάννη Σιδέρη έως σήμερα (1975-2000)». *Παράβαση*, τ. 5, (2004): 295-298.
- Σταματοπούλου Βασιλάκου Χρυσόθεμις: Εισαγωγή στη Θεατρική Βιβλιογραφία και πληροφόρηση (σημειώσεις μαθήματος ΕΚΠΑ).
- Puhner Walter, *Ιστορικά Νεοελληνικού Θεάτρου – έξι μελετήματα*, Παϊρίδη, 1983.

---

¹⁴ Συμπληρωματικά αναφέρω ότι από τον Οκτώβρη μήνα διεξαγωγής του συνεδρίου, έως τον Δεκέμβρη μήνα κατάθεσης των πρακτικών το ΚΜΕΕΘ έχει υποστεί τέσσερις φορές διάρρηξη από άστεγους ναρκομανείς, οι οποίοι πέρα από τις καταστροφές που προκάλεσαν (έκοψαν καλώδια, γέμισαν τον χώρο με σκουπίδια) έκλεψαν μηχανήματα και ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Βλ. Anna Mavroleon, “Verraten und verkauft: Das griechische Theatrumuseum” μετάφραση στα γερμανικά Andrea Scellinger. <http://www.goethe.de/ins/gr/de/lp/kul/dug/the/20450619.html>